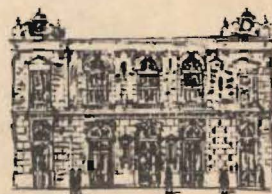

SZKLANA MENAŻERIA

Tennessee Williams

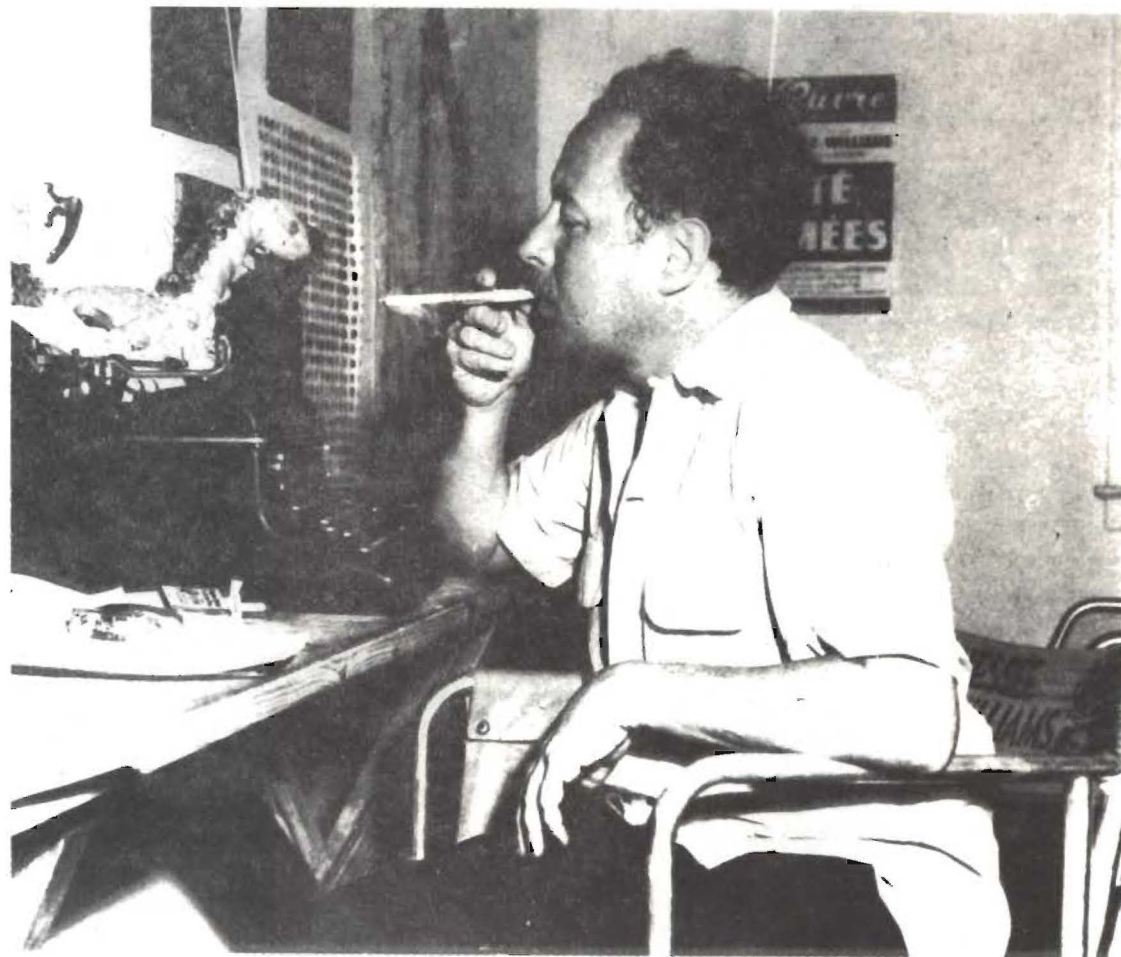
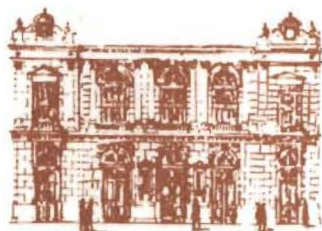
Państwowy
Teatr
im. Juliusza
Osterwy

TENNESSEE WILLIAMS, (właśc. Thomas Lanier Williams) ur. w 1914 roku w stanie Missisipi, zmarł 25 lutego 1983 r., amerykański dramaturg. Pochodził z rodziny Południowców, pionierów walk z Indianami w stanie Tennessee. Ojciec był komiwojażerem fabryki obuwia, matka pochodziła z rodziny należącej do arystokracji Południa. Williams uczęszczał do szkoły w St. Louis a następnie wstąpił w 1931 r. na uniwersytet w Missouri. Po pierwszym roku studiów zaczął pracę w tej samej fabryce obuwia, w której zatrudniony był ojciec i przez dwa lata przyzwyczajał się do monotonii życia urzędnika. W 1936 r. powrócił do przerwanej nauki, tym razem na uniwersytet w St. Louis, a następnie na uniwersytet w Iowa. Rozpoczął potem podróże po kraju, chwytając się różnych zajęć; był gońcem hotelowym w Nowym Orleanie, sporządzał dalekopisy w Jacksonville na Florydzie, w Nowym Jorku był portierem w kinie, kelnerem i recytatorem wierszy w nocnym klubie cyganerii w Greenwich Village. W tym okresie tworzył już bardzo wiele, eksperymentując pisaniem wierszy, opowiadań i sztuk. Najbardziej interesował się dramatem, już od czasów studenckich w Missouri, kiedy to ogromne wrażenie zrobiło na nim przedstawienie „Duchów” Ibsena. Pisał początkowo jednoaktówki, zdobywając w 1939 r. niewielką nagrodę pieniężną za cztery zebrane pod wspólnym tytułem „American Blues” (Amerykański blues). W 1940 r. otrzymał stypendium ufundowane przez krytyków teatralnych, J. Gassnera i T. Helburn, i w tymże roku wystawił sztukę „Battle of Angels” (Bitwa aniołów). Nie cieszyła się ona jednak powodzeniem, a prawdziwy sukces odniósł Williams dopiero w 1945 r. nowojorskim przedstawieniem „Szklanej menażerii” (The Glass Menagerie), a później wystawieniem następnej sztuki „Tramwaj zwany pożądaniem” (A Streetcar Named Desire, 1947), za którą otrzymał nagrodę Pulitzera. Następne sztuki Williama „Summer and Smoke” (1948, Lato i dym), „The Rose Tattoo” (1951 Tatuowana róża), „Cat on a Hot Tin Roof” (1955, Kotka na gorącym dachu), „Suddenly Last Summer” (1957, I nagle ostatniego lata), „Sweet Bird of Youth” (1957, Słodki ptak młodości), „The Night of the Iquana” (1962, Noc Iquany), „The Two Character Play” (1967, Sztuka z dwiema postaciami), „Seven Descents of Myrtle” (1968, Siedem upadków Myrtle), również cieszą się powodzeniem na scenach świata. Wszystkie one są w istocie tragediami psychologicznymi; dla Williama ważniejsze jest to, co indywidualne, niepowtarzalne

w postaci, a problemy, z jakimi borykają się jego bohaterowie, nie nabierają charakteru uniwersalnego. W tematyce swoich sztuk, opartych głównie na konfliktach w życiu amerykańskiego Południa, wypływających z gwałtowności zachodzących tam przeobrażeń, eksponuje Williams osamotnienie jednostki i jej próby nawiązania kontaktu z otoczeniem oraz prawie obsesyjnie powraca do tematu walki płci. Świat widziany jego oczami jest ponury, dręczony i nawiedzany przez zło. Główne źródła postawy Williamsa i takiego ukształtowania jego teatru, to rozczarowania, jakich doznał w życiu, różnorakie doświadczenia środowiskowe oraz wpływy twórczości Strindberga i Czechowa...

W technice pisarskiej łączy Williams realizm przechodzący często w ostronaturalistyczne ujęcia, z poetyckością atmosfery, którą tworzy dzięki metaforze języka, zmienności nastrojów, przyznaniu ogromnej roli scenicznym efektom świetlnym i dźwiękowym. Sztuki Williamsa tłumaczyli na język polski E. Cękański i K. Piotrowski.

Tennessee Williams.

KAZIMIERZ PIOTROWSKI — urodził się dnia 11 sierpnia 1911 roku we Lwowie, zmarł 18 lutego 1983 roku, w Warszawie. Znakomity tłumacz literatury anglosaskiej, eseista i krytyk literacki. Ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, studiował w Wyższej Szkole Dziennikarskiej. W 1939 roku dostał się do niewoli niemieckiej. Lata wojny spędził w obozach oficerskich w Niemczech. Po wyzwoleniu przeniósł się do obozu wysiedleńców pod Hamburgiem, gdzie organizował repatriację. Od października 1946 roku do czerwca 1947 roku pracował jako oficer prasowy w Polskiej Misji Repatriacyjnej. W okresie tym redagował „Słowo Polskie” — tygodnik dla Polaków w Niemczech, wydawany przez Polską Misję Repatriacyjną. W lipcu 1947 roku wrócił do Polski. Pracował w Ministerstwie Oświaty, przez krótki okres był dyrektorem SPATIF-u, w latach 1950 — 1952 był najpierw wicedyrektorem, a później — dyrektorem programowym w Generalnej Dyrekcji Teatrów, Oper i Filharmonii. Od maja 1952 roku poświęcił się wyłącznie pracy literackiej, głównie jako tłumacz. Był członkiem Związku Literatów Polskich od 1955 r. Zajmował się przede wszystkim tłumaczeniem literatury anglo-amerykańskiej, m. in. prozy Londona, Coopera, Twaina, Caldwell, Saroyana, Warrena oraz dramatów O’Neill’a, Albeego, Millera, Williama, Delaney’a, Osborne’a, Pintera, Shaffera i Shawa. Był też autorem przekładów z języka rosyjskiego, francuskiego i niemieckiego. Niemal wszystkie przetłumaczone jego sztuki, zostały wystawione, niektóre przez liczne teatry, część przez telewizję, która do 1980 r. wystawiła 55 pełnospektaklowych widowisk teatralnych w Jego przekładzie, pozostałe oczekują na realizację. Nakłady książek w Jego przekładach zbliżają się obecnie do ok. 4 mln.

W swoim dorobku pisarskim posiadał Kazimierz Piotrowski również liczne przedmowy, eseje, posłowania, artykuły na temat literatury, dramatu i teatru amerykańskiego i angielskiego oraz prace publicystyczne drukowane na łamach „Teatru”. Współpracował też z pismem satyrycznym „Szpilki”, zamieszczając w swoim przekładzie fragmenty prozy Caldwell, nad którym ostatnio pracował. Z temperamentu sam był satyrykiem. Takim wiecznym poprawiaczem świata. Odszedł a świat nie został jeszcze poprawiony do końca.

Teatr im. J. Osterwy kilkakrotnie wystawiał sztuki w Jego tłumaczeniu m. in. „Wiatr w gałęziach sassafras” Rene de Obaldia (1968), „Wszyscy moi synowie” Arthura Millera (1969), „Pożądanie w cieniu więzów” Eugene O’Neill’a (1972), „Kandydę” Bernarda Shawa (1981).

Kazimierz Piotrowski

fot. Danuta
B. Łomaczewska.

„SZKLANA MENAŻERIA” raz jeszcze. Katastrofa bez przemocy.

„Szkłana menażeria” (1945) stała się pierwszym ważnym sukcesem teatralnym Tennessee Williamsa. Mimo, że w ciągu lat napisał on wiele rzeczy, a niektóre z nich są rzeczywiście wysokiej jakości, naprawdę dopiero ta sztuka zapewniła mu istotną pozycję wśród ważnych dramaturgów powojennych. „Dramaturg frustracji”, jak określił go John Gassner w 1948 roku po wystawieniu sztuki „Tramwaj zwany pożądaniem”, w przeciwieństwie do większości swych sztuk, w „Szklanej menażerii” ukazuje nie serię gwałtownych konfrontacji prowadzących do katastrofy, ale wizję samotnych ludzi, którzy nie potrafią nawiązać kontaktu, są odizolowani od siebie i od społeczeństwa i wydają się całkowicie zagubieni we wszechświecie.

Tym, co spaja sztukę nie jest ani akcja, ani postacie, lecz wspomnienia Toma o rzeczach minionych. Tom, poeta-narrator i alter ego autora, nazywany w magazynie „Szekspirem”, organizuje dramat symbolicznie poprzez język i obraz. Jest to ten „nowy plastyczny teatr” o którym Williams mówił w swoich wskazówkach dla producenta-reżysera: objawienie nie przez dramatyczny wysiłek, ale przez aluzyjną siłę słowa, przez rozrastanie się symbolicznych elementów obdarzonych znaczeniem, wzmocnionych dramaturgicznie oświetleniem, muzyką, wytwarzającymi dystans środkami narracji oraz, jak pierwotnie zaplanowano, obrazami wyświetlanymi na ekranie (...)

Szkłana menażeria jest sama najbardziej oczywistym symbolem organizującym. Uosabia ona kruchość świata Laury, jej poszukiwanie piękna; z ogromną czułością rejestruje zmiany oświetlenia, a równocześnie stanowi jaskrawy kontrast w stosunku do szorstkości otaczającego świata, który z taką łatwością może ją obrócić w proch (co w końcu staje się faktem). Ale wątek szklanej menażerii to coś więcej niż gorzka iluzja i frustracja w życiu małych ludzi. Williams pogłębił losy postaci, zwracając uwagę na społeczną a nawet duchową katastrofę. Sztuka rozgrywa się w 1939 roku, co dobitnie wskazuje narracja zarówno na początku jak i na końcu. Życie iluzją nie dotyczy tylko i wyłącznie Wingfieldów. Jak mówi Tom, „ogromna klasa średnia Ameryki zdawała egzaminy w szkole dla ślepców”. To, co Williams nazywa „tłem społecznym” sztuki, odgrywa ważną rolę. Międzynarodowe tło stanowi Guernica, a pieśnią, którą śpiewa Ameryka jest „The World is Waiting for the Sunrise” (Świat czeka na wschód słońca), gdyż oczywistą prawdą jest fakt, że Ameryka wciąż jest pogrążona w kryzysie i stoi na krawędzi wojny. Nuta społecznej katastrofy przewija się przez cały dramat, nadając życiu postaci szerszy wymiar.

(...) Doświadczenia lat trzydziestych nie uczyniły Williamsa pisarzem proletariackim czy socrealistą, ale ukazały mu ciemniejszą wizję Ameryki, którą sugeruje publiczności, nie obdarzając nią jednak postaci wciąż „zdających do szkoły dla niewidomych”: wiara w amerykański sen jest fikcją i fiaskiem. W swoim eseju „Katastrofa sukcesu” Williams stwierdził, że „historyjka o Kopciuszku jest naszym narodowym ulubionym mitem, kamieniem węgielnym przemysłu filmowego, a może nawet samej demokracji”. Sedno katastrofy społecznej zawarte w „Szklanej menażerii” leży właśnie w fakcie, że Laura nie jest Kopciuszkiem: srebrny pantofelek nie pasuje, a Jim nie jest Księciem z bajki, ale jednym z wielu Amerykanów, którzy wkrótce popłyną za morza wojskowymi statkami. Jak Tom powie na końcu, „bo dzisiaj świat oświetlają błyskawice. Zdmuchnij swoje świece Lauro — i do widzenia...”

Świat, który czekał na wschód słońca wybucha rozbłyskami bomb, a życie Wingfieldów zatapia się w ogólniejszej tragedii społecznej.

Roger B. Stein: The Glass Menagerie
Revisited: Catastrophe without Violence
(w:) Tennessee Williams: A Collection
of Critical Essays Edited by Stephen
S. Stanton. New Jersey 1977.

Państwowy Teatr im. Juliusza Osterwy
w Lublinie

Dyrektor i Kierownik Artystyczny
IGNACY GOGOLEWSKI
Zastępca Dyrektora
Krzysztof Torończyk

TENNESSEE WILLIAMS
SZKLANA MENAŻERIA

The Glass Menagerie)
Przekład:
Kazimierz Piotrowski

OBSADA

SYN — Jerzy Rogalski
MATKA — Maria Karchowska
Maria Szczechówna
CÓRKA — Agnieszka Kowalska (PWSFTviT)
GOŚĆ — Grzegorz Forysiak (PWSFTviT)

Reżyseria — Roman Kruczkowski
Scenografia — Tatiana Kwiatkowska
Opracowanie muzyczne — Mieczysław Mazurek
Premiera na Małej Scenie — grudzień 1983 r.

TENNESSEE WILLIAMS O „SZKLANEJ MENAŻERII”

Bardzo ważnym akcentem w tej sztuce jest muzyka. Prosta, powtarzająca się melodia... Wydaje się, że słyszymy ją przez cały czas, gdy przewija się przez zajęte czymś innym zakątki świadomości i wtedy jest ona najłżejszą, a może nawet najsmutniejszą muzyką na świecie. Wyraża powierzchowną radość życia, pod którą kryje się niezmienny i niewyraźny smutek.

Gdy patrzymy na delikatny szklany przedmiot myślimy o dwóch rzeczach: jaki jest piękny i jakże łatwo go zniszczyć. Obie te myśli powinny być wplecione w tę powracającą melodię, która pojawia się i znika jakby niesiona wiatrem przemian. Tworzy połączenie między narratorem operującym odrębnym czasem i miejscem, a podmiotem. Powraca między epizodami pobudzając emocje i nostalgię... Jest to przede wszystkim muzyka Laury, więc staje się najbardziej czytelna wtedy, gdy sztuka koncentruje się na tej postaci i wspaniałej kruchości szkła będącego jej obrazem...

Oświetlenie w tej sztuce nie jest realistyczne. W celu stworzenia atmosfery wspomnienia, światła są przyćmione. Snopy światła koncentrują się na wybranych miejscach lub aktorach, czasem niezgodnie z tym, co wydaje się najważniejsze. Na przykład w scenie kłótni między Tomem a Amandą, w której Laura nie bierze udziału, światło najjaśniej oświetla właśnie jej sylwetkę. Tak samo jest w scenie kolacji, gdy jej cicha postać powinna stanowić centrum optyczne.

Światło wokół Laury powinno się różnić zdecydowanie od pozostałych, posiadając szczególną, nieskażoną czystość, jak światło na wczesnych religijnych portretach świętych i madonn. Pewne podobieństwo do światła obrazów o tematyce religijnej, jak u El Greco, gdzie postacie promieniają światłem w stosunkowo mrocznej atmosferze...

Tennessee Williams. Production notes.
(W:) The Glass Menagerie. New York 1966
Tłum. Andrzej Kępski

Inspicjent — Iwona Jarzyna
Kontrola tekstu — Anna Perczyńska — Gońda

Naczelnny inżynier — Janusz Gzik
Światło — Edward Ciechoński
Dźwięk — Krzysztof Duński

Kierownicy pracowni:
krawieckiej damskiej — Zofia Ładniak
krawieckiej męskiej — Zenon Morszczyzna
fryzjersko-perukarskiej — Jadwiga Pietrzak
plastycznej — Anna Staszczuk
stolarskiej — Jerzy Ostrowski
szewskiej — Stanisław Kuna

brygadier sceny — Stanisław Dejko

Koordynator pracy artystycznej — Aleksander Kobyliński
Dział Organizacji Widowni — Tadeusz Ciężak

Adres Teatru: ul. Narutowicza 17
20-004 Lublin — tel. 229-35, Kasa — tel. 244-36

Mała Scena — LDK, ul. Pstrowskiego 12
20-007 Lublin

Redakcja programu — Grażyna Narodowicz
Opracowanie graficzne — Jerzy Kostka

Cena programu — 30 zł

LZGraf.z.866n.2000-S-3/2614

